

WOJCIECH BOŻEK

Uniwersytet Szczeciński

wojciech.bozek@usz.edu.pl

ORCID: 0000-0002-3939-3759

Pomoc obywatelom Ukrainy z niepełnosprawnością w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa – analiza z odniesieniem do wybranych państwowych jednostek sektora finansów publicznych

**Supporting citizens of Ukraine with disabilities
in connection with the armed conflict on the territory
of this country – an analysis from a perspective
of the selected state units of public finance sector**

Streszczenie. W opracowaniu skoncentrowano się na finansowoprawnym ujęciu zagadnień dotyczących pomocy udzielanej obywatelom Ukrainy z niepełnosprawnością w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Rozważania rozpoczęto od wyjaśnienia podstawowych pojęć dotyczących m.in. „niepełnosprawności”, osoby z niepełnosprawnością, które odnoszono do obywateli Ukrainy, dalej zaś na omówieniu wybranych jednostek sektora finansów

publicznych, którym powierzono zadania publiczne związane z ww. pomocą. Badaniami objęto również fundusze tworzone w Banku Gospodarstwa Krajowego, by uwidocznic zasięg pomocy udzielanej obywatelom Ukrainy. Ostatni rozdział poświęcono państwowym funduszom celowym, tj. Państwowemu Funduszowi Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz Funduszowi Solidarnościowemu. Celem artykułu było ukazanie zakresu zaangażowania jednostek sektora finansów publicznych w działalność pomocową na rzecz obywateli Ukrainy, źródeł finansowania tych zadań, jak i kierunków wprowadzanych zmian w porządku finansowoprawnym. We wnioskach końcowych zwrócono uwagę na różnorodność form jednostek realizujących zadania, o których mowa w tytule opracowania, jak i na konsekwencje tych rozwiązań dla stanu finansów publicznych. Badania prowadzono w oparciu o metodę dogmatycznoprawną i analityczną. Wykorzystane źródła są właściwe naukom prawnym i obejmują akty prawne, literaturę przedmiotu oraz inne źródła.

Słowa kluczowe: osoba z niepełnosprawnością; pomoc obywatelom Ukrainy; jednostki sektora finansów publicznych; państwowy fundusz celowy.

Abstract. This article is focused on financial and legal approaches to issues related to supporting Ukrainian citizens with disabilities in connection with the armed conflict on the territory of this country. Considerations begin with an explanation of basic concepts of, among others: “disability” and people with disabilities. Subsequently, selected units of the public finance sector entrusted with public tasks related to the above-mentioned help are discussed. The research also refers to funds of Bank Gospodarstwa Krajowego to show a scope of a supporting Ukrainian citizens. The last chapter is devoted to state earmarked funds, i.e. the State Fund for the Rehabilitation of Disabled Persons and the Solidarity Fund. The article intends to show the scope of involvement of public finance sector units in activities for Ukrainian citizens, as well as the sources of financing these tasks. The final conclusions draw attention to the variety of forms of units implementing the tasks referred to in the title of the study, as well as consequences of these solutions for the state of public finances. The research is based on the dogmatic-legal and analytical method. The sources used are specific to legal sciences and include legal acts, subject literature and other sources.

Keywords: person with a disability; supporting citizens of Ukraine; public finance sector units; state special purpose fund.

1. Wprowadzenie

Przepisy ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa¹ stanowią szczególną regulację prawną łączoną z różnymi formami wsparcia udzielanego ww. obywatelom. Ustawa ta jest stosowana obok obowiązujących już w polskim porządku prawnym aktów prawnych w obszarze migracji i azylu². W akcie tym uregulowano szczególne rozwiązania dotyczące gospodarki finansowej prowadzonej przez jednostki sektora finansów publicznych zaangażowane w pomoc obywatelom Ukrainy, a także przez inne podmioty prawa publicznego. Pomoc udzielana obywatelom Ukrainy zależna jest od wielu czynników. Na niektóre z nich uwagę zwraca sam ustawodawca, wskazując m.in., że zakres świadczenia pieniężnego w związku z zapewnieniem na własny koszt zakwaterowania i wyżywienia obywatelom Ukrainy zależny będzie od liczby obywateli Ukrainy napływających na terytorium RP, sytuacji ludności cywilnej i perspektywy zakończenia działań wojennych na terytorium Ukrainy. Niebagatelne znaczenie mają przy tym zarówno względy humanitarne, jak i aktualna sytuacja budżetu państwa i stan finansów publicznych. Opieranie się na ww. czynnikach należy uznać za zasadne i aksjologiczne konsekwentne, a także racjonalne, choć trzeba podkreślić, że ustawodawca obliguje do kierowania się w przypadku ww. świadczenia nie tylko względami humanitarnymi, ale także odwołuje się do faktycznych możliwości finansowych państwa. Pomoc ta powinna więc być adekwatna, tj. zarówno w ujęciu faktycznych i uzasadnionych potrzeb obywateli Ukrainy, jak i konieczności wyważonego, proporcjonalnego i usprawiedliwionego angażowania w tę pomoc środków publicznych.

Ustawodawca powierza zadania z zakresu pomocy humanitarnej nie tylko państwowym (Ochotniczym Hufcom Pracy – art. 24 ust. 1 u.p.o.u.) oraz samorządowym (centrom integracji społecznej – art. 24 ust. 1 u.p.o.u.)

¹ Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz.U. z 2024 r. poz. 167), dalej: u.p.o.u.

² Chodzi o ustawy: z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz.U. z 2023 r., poz. 519 ze zm.) oraz z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2023 r. poz. 1504).

w zw. z art. 3 ust. 2 pkt 1 lit. a) ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym³) jednostkom budżetowym, a więc jednostkom sektora finansów publicznych związanym w sposób pełny z danym budżetem, ale także agencjom wykonawczym (Rządowej Agencji Rezerw Strategicznych – art. 66a–66b u.p.o.u.), państwowym funduszom celowym (Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych⁴ – art. 34 u.p.o.u., Fundusz Solidarnościowy⁵ – art. 36 u.p.o.u.), podmiotom prowadzącym działalność leczniczą będącym jednostkami sektora finansów publicznych⁶ (art. 37 u.p.o.u., art. 100a u.p.o.u.), uczelniom publicznym (art. 41, 45–46, 96 u.p.o.u.), Polskiej Akademii Nauk i jej jednostkom naukowym (art. 47 u.p.o.u.), a także Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych – art. 106 u.p.o.u. Już w tym przykładowym wyliczeniu zauważyć można ściśle powiązanie pomocy humanitarnej obywatelom Ukrainy z podmiotami sektora finansów publicznych. W działania pomocowe zaangażowane zostały również liczne inne podmioty przynależące do sektora publicznego (Bank Gospodarstwa Krajowego i fundusze z nim związane) i podmioty sektora prywatnego.

Zasadniczym celem opracowania jest wykazanie różnych form wsparcia obywateli Ukrainy, zwłaszcza osób z niepełnosprawnością, w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, ale z ograniczeniem do działań wybranych jednostek sektora finansów publicznych. Za ważne uznano także ustalenie źródeł finansowania ww. pomocy i zmian zachodzących w tym obszarze uregulowań. Jest to temat ważny poznawczo, aktualny, ale także rzadko poruszany w piśmiennictwie finansowoprawnym. Analizowana problematyka wpisuje się w podejmowane w Polsce działania prawodawcze zmierzające do zapewnienia dostępności usług administracji publicznej dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Ustawodawca polski przewidział pewne wyjątki dotyczące zasad prowadzonej gospodarki finansowej wielu jednostek sektora finansów

³ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. z 2022 r. poz. 2241).

⁴ Dalej: PFRON.

⁵ Dalej: FS.

⁶ Należy mieć na uwadze, że podmioty te mogą realizować powierzone im zadania jako jednostki budżetowe, jednostki wojskowe, jak i jako samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej.

publicznych, którym powierzono wykonywanie zadań pomocowych na rzecz obywateli Ukrainy. Zakres prowadzonych badań ograniczono do tych państwowych jednostek sektora finansów publicznych, których zadania łączyć należy z pomocą osobom z niepełnosprawnością. Szczegółowość rozważanych problemów rzutuująca na ramy opracowania doprowadziła do wyłączenia z analiz samorządowych jednostek sektora finansów publicznych. Główną metodą badawczą wykorzystaną w badaniach była metoda dogmatycznoprawna oraz metoda analityczna, które stosowano względem źródeł obejmujących zarówno akty prawa powszechnego, piśmiennictwo, jak i inne źródła. Uwzględniono stan prawny obowiązujący 28 marca 2024 r.

2. Obywatel Ukrainy z niepełnosprawnością

Przed przystąpieniem do omówienia zadań realizowanych przez wybrane podmioty sektora publicznego, a więc nie tylko jednostki sektora finansów publicznych, oraz źródeł ich finansowania należy w pierwszej kolejności przybliżyć podmioty, na rzecz których mogą być świadczone określone w tytule opracowania usługi pomocowe. Ustawodawca w u.p.o.u. odnosi się bowiem wyłącznie do obywatela Ukrainy (także nieposiadającego obywatelstwa ukraińskiego małżonka obywatela Ukrainy), o ile przybył on na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej⁷ z terytorium Ukrainy w związku z działaniami wojennymi prowadzonymi na terytorium tego państwa i nie jest obywatelem polskim ani obywatelem innego niż RP państwa członkowskiego Unii Europejskiej. Co ważne, ustawodawca podkreślił znamię „legalności” przybycia obywatela Ukrainy już w art. 2 ww. ustawy, obwarowując pobyt uznawany za legalny terminem, którym jest 24 lutego 2022 r. (termin początkowy) do 30 czerwca 2024 r. (termin, co do zasady, końcowy)⁸ Za legalny uznano także pobyt dziecka urodzonego na terytorium RP przez matkę – obywatelkę Ukrainy (w okresie dotyczą-

⁷ Dalej: RP.

⁸ Ustawodawca przewidział wyjątki od tego okresu m.in. w art. 2 ust. 10 u.p.o.u.

cym matki). W dalszej części opracowania rozważania dotyczą wyłącznie tych właśnie obywateli Ukrainy.

Definicję legalną „niepełnosprawności” sformułowano w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych⁹. Zgodnie z nią „niepełnosprawność” oznacza trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy¹⁰. Tę definicję należy również odnosić do obywateli Ukrainy. W u.r.z. zdefiniowano również „osobę niepełnosprawną”¹¹, przez którą należy rozumieć osobę, której niepełnosprawność została potwierdzona orzeczeniem:

1. o zakwalifikowaniu przez organy orzekające do jednego z trzech stopni niepełnosprawności określonych w analizowanej ustawie, lub
2. o całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy na podstawie odrębnych przepisów, lub
3. o niepełnosprawności, wydanym przed ukończeniem 16. roku życia.

W kontekście powyższego nie można nie wspomnieć o istniejącym odrębnie pojęciu „osoby ze szczególnymi potrzebami”. Definicję tę uregulowano w art. 2 pkt 3 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami¹². Jest to osoba, która ze względu na swoje cechy zewnętrzne lub wewnętrzne albo ze względu na okoliczności, w których się znajduje, musi podjąć dodatkowe działania lub zastosować dodatkowe środki w celu przewyciężenia bariery, aby uczestniczyć w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi oso-

⁹ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2024 r., poz. 44), dalej: u.r.z.

¹⁰ Szerzej: B. Trębicka-Postrzygacz, *O niepełnosprawności w definicjach i regulacjach prawnych w perspektywie inkluzji społecznej*, „Student Niepełnosprawny. Szkice i Rozprawy” 2017, nr 17, s. 43–49. Szerzej na ten temat pisze również: D. Galasiński, *Osoby niepełnosprawne czy z niepełnosprawnościami?*, „Niepełnosprawność – Zagadnienia, Problemy, Rozwiązania” 2013, nr 4, s. 3–6.

¹¹ Szerzej na temat złożoności i interdyscyplinarności pojęcia „niepełnosprawność”: A. Rogacka-Łukasik, *Wybrane instrumenty wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów w świetle najnowszych zmian*, „Studia Prawnicze KUL” 2022, nr 2, s. 72–75.

¹² Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz.U. z 2022 r. poz. 2240), dalej: u.z.d.

bami. Definicja ta wskazuje zatem na szerszy od „osoby z niepełnosprawnością” jej zakres.

Analizowane zagadnienia mają swoje silne podłoże aksjologiczne zakotwiczone w uregulowaniach Konstytucji RP takich jak dobro, piękno, sprawiedliwość, wolność. O potrzebie przestrzegania zasady sprawiedliwości społecznej wypowiadał się Trybunał Konstytucyjny, wskazując, że: „Sprawiedliwość społeczna zakładająca równe uczestnictwo jednostek w życiu społecznym, w tym w dostępie do dóbr, może być realizowana, gdy usunięte zostaną przeszkody uniemożliwiające lub utrudniające równy dostęp do dóbr, jakimi są po pierwsze – brak uznania jednostek lub grup, manifestujący się w utrwalonych stereotypach i praktykach dyskryminacyjnych, jak na przykład dyskryminacja osób niepełnosprawnych, po drugie – brak odpowiednich środków uniemożliwiający jednostce lub grupie równe uczestnictwo w życiu społecznym”¹³. Stąd też w uznaniu TK ograniczenie osobie z niepełnosprawnością dostępu do dobra jednego rodzaju (np. świadczenia) prowadzić może do ograniczenia jej możliwości dostępu do dóbr innego rodzaju (np. wykształcenia). Taka sytuacja w rezultacie skutkuje brakiem społecznego czy instytucjonalnego uznania godności tej osoby. Wnioski te pozostają aktualne również w rozważaniach stanowiących przedmiot niniejszego opracowania. Ustrojodawca zapewnił bowiem odpowiednie podstawy konstytucyjne służące inkluzji społecznej osób z niepełnosprawnościami¹⁴ (art. 2, 30, 32, 61, 68¹⁵, 69

¹³ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 25 czerwca 2013 r., P 11/12, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – seria A” 2013, nr 5, poz. 62.

¹⁴ Szerzej: M. Bilewicz, *Percepcja inkluzji społecznej przez osoby z niepełnosprawnością wzroku*, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej” 2022, nr 45–46, s. 140–152, czy R. Korzeniowska, *Inkluzja społeczna dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną na przykładzie wsparcia społecznego*, „Niepełnosprawność – zagadnienia, problemy, rozwiązania”, 2018, nr 3, s. 97–114, A. Szafranek, J. Halicki, *Wybrane aspekty inkluzji społecznej* [w:] M. Halicka, J. Halicki, K. Czykier, *Niepełnosprawność. Poznać, przeżyć, zrozumieć*, Białystok 2016, s. 152–163.

¹⁵ Szerzej: R. Mędrzycki, S. Sikorski, *Konstytucyjne podstawy szczególnej opieki zdrowotnej nad osobami niepełnosprawnymi – uwagi na tle art. 68 ust. 3 Konstytucji RP* [w:] R. Drabarz (red.), *Aksjologiczne i prawne aspekty niepełnosprawności*, Białystok 2020, s. 167–179.

Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.¹⁶). Znajduje to swoje przełożenie na formy wsparcia udzielanego osobom z niepełnosprawnościami przez jednostki sektora finansów publicznych.

3. Jednostki sektora finansów publicznych zaangażowane w pomoc obywatelom Ukrainy – analiza wybranych zagadnień

Ustawodawca przewidział różne formy pomocy udzielanej obywatelom Ukrainy z niepełnosprawnością w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, które to zadania spoczęły zarówno na samorządzie terytorialnym (np. możliwość złożenia wniosku o nadanie numeru PESEL w miejscu pobytu osoby z niepełnosprawnością – art. 4 ust. 2 u.p.o.u., czy też możliwość złożenia tego wniosku przez inną osobę, m.in. rodzica osoby z niepełnosprawnością – art. 4 ust. 3 u.p.o.u.), jak i na jednostkach i organach, które można ściśle powiązać z sektorem rządowym, m.in. wojewoda może zapewnić pomoc obywatelom Ukrainy polegającą na finansowaniu przejazdów środkami transportu publicznego oraz specjalistycznego transportu umożliwiającego transport osób leżących lub przeznaczonego dla osób z niepełnosprawnością (art. 12 ust. 1 pkt 4 u.p.o.u.). Nie jest to jedyna forma wsparcia odnoszona do analizowanej grupy podmiotów, bowiem poza pomocą dedykowaną właśnie osobom z niepełnosprawnościami osoby te korzystać mogą ze wszystkich innych form pomocy uregulowanej w art. 17 ust. 1 u.p.o.u. Ustawodawca ustanowił przy tym zasadę, że wojewoda może zapewnić ww. pomoc nie dłużej niż przez 120 dni od dnia pierwszego wjazdu obywatela Ukrainy na terytorium RP, jednocześnie wyłączając stosowanie tego temporalnego ograniczenia względem osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności lub orzeczenie, o którym mowa w art. 5 u.r.z. (art. 12 ust. 17c¹⁷ pkt 1 u.p.o.u.).

¹⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

¹⁷ Ustawodawca wymienia w tym przepisie również inne podmioty, które można uznać za osoby ze szczególnymi potrzebami, np. osoby starsze, kobiety w ciąży lub osoby

Środki finansowe ujmowane w budżecie państwa stanowią istotne źródło wsparcia obywateli Ukrainy z niepełnosprawnością. Środki te są wykorzystywane m.in. na pokrycie wydatków związanych z realizacją przez powiatowe i wojewódzkie zespoły orzekające o niepełnosprawności zadań wynikających z u.r.z. na rzecz obywateli Ukrainy. Tak wyraźne doprecyzowanie na poziomie ustawowym należy łączyć z dążeniem do usprawnienia korzystania z zasilenia w finansowaniu ww. zespołów ze środków Funduszu Pomocy, które mogą być przeznaczone na finansowanie lub dofinansowanie realizacji zadań na rzecz pomocy Ukrainie, jak również na zwrot wydatków lub kosztów poniesionych na realizację tych zadań (środki tego Funduszu mogą być bowiem przeznaczone na zadania, dla których w ustawie lub w przepisach odrębnych przewidziano finansowanie tego zadania z budżetu państwa, w tym w formie dotacji z budżetu państwa)¹⁸.

Wyróżnić można także inne formy wsparcia obywateli Ukrainy realizowane z wykorzystaniem środków ujmowanych w budżecie państwa. Są to m.in. świadczenia opieki zdrowotnej. Ustawodawca przewidział w tym przypadku możliwość rozliczenia kosztów tych świadczeń ze świadczeniodawcami oraz aptekami przez Narodowy Fundusz Zdrowia, przy czym koszty te są finansowane z dotacji celowej z budżetu państwa udzielanej z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw zdrowia (art. 37 ust. 3 u.p.o.u.). Istnieje także możliwość zwiększenia rezerwy części oświatowej subwencji ogólnej jednostek samorządu terytorialnego o środki pochodzące z budżetu państwa w celu wsparcia ww. jednostek w realizacji dodatkowych zadań oświatowych związanych z kształceniem, wychowaniem i opieką nad dziećmi i uczniami będącymi obywatelami Ukrainy (art. 50 ust. 1 pkt 1 oraz ust. 6 pkt 1 u.p.o.u.).

W pomoc obywatelom Ukrainy zaangażowano liczne samorządowe jednostki sektora finansów publicznych, które korzystają w tym zakresie ze wsparcia z budżetu państwa. Niektóre zadania mogą być wykonywane

wychowujące dziecko do 12. miesiąca życia, małych dzieci czy też osoby, które znajdują się w trudnej sytuacji życiowej, uniemożliwiającej im udział w kosztach pomocy.

¹⁸ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw, Druk nr 2290, Sejm IX kadencji, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2290>, s. 8.

łącznie z państwowymi organami administracji publicznej. Jako przykład można tu przytoczyć zadania związane z prowadzeniem ewidencji małoletnich realizowane przez ministra właściwego do spraw rodziny oraz przez powiatowe centra pomocy rodzinie. Zadania te są finansowane ze środków budżetu państwa (art. 25a ust. 9 u.p.o.u.). Małoletni obywatel Ukrainy to obywatel, który przybył na terytorium RP bez opieki osoby sprawującej faktyczną pieczę nad nim oraz małoletni obywatel Ukrainy, który przybył na terytorium RP i przed przybyciem był umieszczony w pieczy zastępczej na terytorium Ukrainy.

Również inne jednostki sektora publicznego korzystają ze wsparcia z budżetu państwa w związku z nałożonymi na nie zadaniami pomocowymi. Należy tu wymienić zwłaszcza Fundusz Pomocy, bowiem ze środków budżetu państwa mogą być dokonywane wpłaty na zadania realizowane przez ten Fundusz (art. 19 ust. 1 oraz art. 14b u.p.o.u.). W budżecie państwa utworzono rezerwę celową z przeznaczeniem na wpłatę z tego budżetu do ww. Funduszu, przy czym wysokość tej rezerwy ustala się corocznie w ustawie budżetowej¹⁹. Również Fundusz Gwarancji Kryzysowych²⁰ jest zasilany środkami publicznymi pochodzącymi z budżetu państwa. Zgodnie bowiem z 21b ust. 3 pkt 4 u.p.o.u. środki tego Funduszu pochodzą m.in. ze środków z budżetu państwa przekazywanych przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych w wysokości umożliwiającej pokrycie jego kosztów i wydatków oraz które nie znajdują pokrycia w innych źródłach, np. z opłat prowizyjnych za poręczenia i gwarancje finansowane ze środków FGK, czy też ze środków z zaciągniętych kredytów i pożyczek oraz wyemitowanych obligacji na rzecz FGK przez Bank Gospodarstwa Krajowego²¹. Fundusze, o których mowa, zostały utworzone przy BGK, który, jak każdy bank, nie jest jednostką sektora finansów publicznych (art. 9 pkt 14 u.p.o.u.). Fundusz Pomocy utworzono

¹⁹ Limit tych wydatków, ale – co ważne – łącznie z wydatkami innych jednostek ujętych w art. 1 ust. 4 ustawy budżetowej na 2024 r. z dnia 18 stycznia 2024 r. (Dz.U. z 2024 r. poz. 122) stanowi 1.319.104.776.000 zł, w 2023 r. była to kwota: 1.004.425.693.000 zł (art. 1 ust. 4 ustawy budżetowej na 2023 r. z dnia 15 grudnia 2022 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 256 ze zm.).

²⁰ Dalej: FGK.

²¹ Dalej: BGK.

w celu finansowania lub dofinansowania realizacji zadań na rzecz pomocy Ukrainie, w szczególności obywatelom Ukrainy dotkniętym konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, w tym zadań realizowanych na terytorium RP, jak i poza nim, a także realizacji zadań związanych z bezpieczeństwem żywnościowym kraju w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium Ukrainy. Warto podkreślić źródła finansowania zadań realizowanych przez ten Fundusz. Są to bowiem przede wszystkim wpłaty środków pieniężnych państwowych jednostek sektora finansów publicznych, tj. agencji wykonawczych, instytucji gospodarki budżetowej, państwowych funduszy celowych, Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i zarządzanych przez niego funduszy oraz Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego i fundusze zarządzanych przez Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, a także innych państwowych osób prawnych utworzonych na podstawie odrębnych ustaw w celu wykonywania zadań publicznych (z wyłączeniem przedsiębiorstw, instytutów badawczych, instytutów działających w ramach Sieci Badawczej Łukasiewicz, banków oraz spółek prawa handlowego)²². Wyliczenie pochodzenia środków FP z art. 14 ust. 5 u.p.o.u. wskazuje na różnorodność tych źródeł, bowiem są to nie tylko typowe źródła budżetowe, jak ww. wpłaty z budżetu państwa (pkt 3), ale także środki zagraniczne (pkt 2 i 7 u.p.o.u.), źródła przychodowe łącznie ze skarbowymi papierami wartościowymi (pkt 4), obligacjami wyemitowanymi przez BGK (pkt 5), czy też inne przychody (pkt 6), jak i odsetki od środków FP pozostających na wydzielonych rachunkach bankowych (pkt 8). Katalog tych źródeł nie jest więc zamknięty, co stanowi pragmatyczny i zamierzony wyraz woli ustawodawcy. Intencją prawodawcy jest bowiem zapewnienie środków finansowania lub dofinansowania zadań – co trzeba podkreślić dynamicznie zmieniających się²³ –

²² Ustawodawca wyłączył z tego zakresu środki pochodzące z dotacji z budżetu i środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej oraz niepodlegające zwrotowi środki z pomocy udzielanej przez państwa członkowskie Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu, jak i inne środki pochodzące ze źródeł zagranicznych niepodlegające zwrotowi.

²³ Por. istotne zmiany art. 14 u.p.o.u. wprowadzone ustawą z dnia 8 kwietnia 2022 r. o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 830) czy też ustawą z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy

wśród których przykładowo wymienić można zapewnienie bezpieczeństwa obywatelom Ukrainy dotkniętym konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Środki te mogą być przeznaczone także na finansowanie zadań Polskiego Czerwonego Krzyża, finansowanie zadań związanych z integracją społeczną, a także finansowanie lub dofinansowanie budowy, modernizacji, wyposażania i utrzymania przejść granicznych z Ukrainą. Zadania te łączyć należy również z potrzebami osób z niepełnosprawnościami, będących obywatelami Ukrainy, przy czym wsparcie, o którym mowa, może być udzielone jednostkom sektora finansów publicznych oraz jednostkom spoza tego sektora. O uelastycznieniu zasad prawidłowej gospodarki finansowej ww. jednostek w związku z działalnością pomocową na rzecz obywateli Ukrainy świadczą uregulowania art. 20 u.p.o.u., zgodnie z którym w celu realizacji zadań Funduszu Pomocy, określonych w art. 14 ust. 1 u.p.o.u., nie stosuje się art. 155 ust. 3, art. 170 ust. 1, art. 173, art. 177 ust. 7 i 8 u.f.p., a także w zakresie dotacji: art. 128 ust. 2 oraz 133 u.f.p.²⁴ W u.p.o.u. wprowadzono również inne rozwiązania, które miały na celu uelastyczenie i skrócenie procedur związanych ze zmianami w planie finansowym jednostek sektora finansów publicznych w związku z wpłatami środków pieniężnych do FP²⁵.

Kolejny z tworzonych w BGK funduszy łączony z analizowanym obszarem badawczym to FGK. Rozwiązania u.p.o.u. dotyczące tego Fundu-

w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 185).

²⁴ Szerzej: A. Ostrowska, *Dotacje w budżecie i uchwale budżetowej jednostki samorządu terytorialnego* [w:] B. Dziedziak, A. Ostrowska, W. Witalec, *Uchwała budżetowa jednostki samorządu terytorialnego*, Warszawa 2022, Legalis, dostęp: 28 marca 2024 r. oraz M. Bitner, *komentarz do art. 20 u.p.o.u.* [w:] P. Drembkowski (red.), *Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy. Komentarz z wzorami dotyczącymi pobytu, dostępu do rynku pracy, świadczeń społecznych, edukacji i opieki zdrowotnej*, Warszawa 2022, Legalis (dostęp: 28.03.2024 r.), a także M. Sander, *komentarz do art. 20 u.p.o.u.* [w:] K. Szmid, P. Sawicki (red.), *Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Komentarz*, Warszawa 2022, Legalis (dostęp: 28.03.2024 r.).

²⁵ Por. uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2147, Sejm IX kadencji, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2147>, s. 7.

szu wzorowano na Funduszu Gwarancji Płynnościowych²⁶. Podobnie jak w przypadku FP również utworzenie FGK wynikało z potrzeby zapewnienia rozwiązań prawnych sprzyjających inicjatywom podejmowanym przez podmioty udzielające wsparcia obywatelom Ukrainy. Wykorzystano w tym celu dotychczasowe doświadczenia systemu poręczeniowo-gwarancyjnego. Ustawodawca polski uznał za zasadne wsparcie licznych przedsiębiorców, którzy ze względu ze skutki konfliktu zbrojnego na terytorium Ukrainy mieli problem z zapewnieniem płynności finansowej czy też potrzebowali środków na zapewnienie finansowania inwestycji. Znaczenie fiskalne poszczególnych środków FGK jest różne, przy czym ustawodawca jako pierwsze wymienia środki z opłat prowizyjnych za poręczenia i gwarancje finansowane ze środków tego Funduszu, a dalej przychody z wpływów z tytułu odzyskanych kwot zapłaconych przez BGK w wykonaniu umowy poręczenia lub gwarancji finansowanej ze środków FGK, jak i z odsetek z tytułu oprocentowania środków FGK. Przychody FGK łączone są także ze środkami z budżetu państwa, przekazywanymi przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych, które mają jednak uzupełniający charakter (inicjowane są bowiem dopiero wówczas, gdy pozostałe wpływy tego Funduszu okażą się niewystarczające). Katalog tych środków obejmuje także wpływy z darowizn i zapisów oraz ze środków z zaciągniętych kredytów i pożyczek oraz wyemitowanych obligacji na rzecz FGK przez BGK. Podobnie jak w przypadku FP również środki Funduszu nie są ujęte w sposób kompletny i zamknięty, bowiem mogą one pochodzić z wpływów z innych tytułów.

²⁶ Szerzej: W. Bożek, *Fundusz Gwarancji Płynnościowych – aspekty finansowoprawne*, „Kwartalnik Prawno-Finansowy” 2020, nr 1, s. 52–75.

4. Państwowe fundusze celowe zaangażowane w pomoc osobom z niepełnosprawnością będącym obywatelami Ukrainy na przykładzie Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz Funduszu Solidarnościowego

Ustawodawca polski przewidział w u.p.o.u. również formy wsparcia dedykowane konkretnie osobom z niepełnosprawnościami. Łączyło się to z potrzebą zaangażowania w realizowane zadania państwowych funduszy celowych²⁷, przede wszystkim zaś PFRON²⁸ oraz FS. Powyższe oznacza, że wydatki tych funduszy celowych przeznaczone są na realizację wyodrębnionych zadań²⁹ realizowanych przez wyspecjalizowane w tym obszarze jednostki sektora finansów publicznych³⁰. Atrakcyjność ww. funduszy wynikała z faktu, że zasady gospodarki finansowej funduszy celowych są mniej rygorystyczne niż zasady budżetowe. Sam projektodawca u.f.p. uznał, że fundusz celowy jest „urządzeniem” wyspecjalizowanym, służącym finansowaniu wąskiej grupy celów na podstawie zgromadzonych z niewielkiej zazwyczaj grupy, choć niejednokrotnie bardzo wydajnych źródeł dochodów³¹. W przypadku funduszy celowych podział kierunków wydatków zawężono do określonej dziedziny bądź kategorii zadań publicznych z jednoczesnym zapewnieniem ciągłości ich finansowania³².

²⁷ Szerzej na temat państwowych funduszy celowych pisze: I. Niedzińska, *Status ustrojowy funduszy celowych. Zarys systemu*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2022, nr 9, s. 52–66.

²⁸ W. Bożek, P. Mańczyk, *komentarz do art. 29 u.f.p.* [w:] *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, Z. Ofiarski (red.), LEX/el. 2021, pkt 4 lit. b.

²⁹ Por. B. Kucia-Guściora, *Status prawny funduszy celowych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2004, nr 4, s. 12.

³⁰ A. Gorgol, *Fundusze celowe* [w:] W. Wójtowicz (red.), *Zarys finansów publicznych i prawa finansowego*, Warszawa 2008, s. 56–57.

³¹ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o finansach publicznych, druk sejmowy 1181, Sejm VI kadencji, <https://orka.sejm.gov.pl/proc6.nsf/opisy/1181.htm>, s. 6.

³² W. Bożek, P. Mańczyk, *komentarz do art. 29 u.f.p.*..., pkt 1 oraz I. Niedzińska, *Status...*, s. 65.

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych jest pod pewnymi względami wyjątkowym państwowym funduszem celowym, bowiem posiada osobowość prawną i nie stanowi wyodrębnionego rachunku bankowego, którym dysponuje minister lub inny organ wskazany w ustawie tworzącej Fundusz³³. Środki PFRON mogą być przeznaczane na działania kierowane do obywateli Ukrainy na podstawie programów zatwierdzanych przez Radę Nadzorczą PFRON, przy czym w art. 34 ust. 2 u.p.o.u. ustawodawca doprecyzowuje, że środki te są kierowane do obywateli Ukrainy z niepełnosprawnością według zasad określonych w programach zatwierdzanych przez ww. Radę Nadzorczą. Przychodami PFRON są m.in. wpłaty pracodawców, ale także dotacje z budżetu państwa oraz inne dotacje i subwencje, dobrowolne wpłaty pracodawców, spadki, zapisy i darowizny, dochody z działalności gospodarczej, dochody z oprocentowania pożyczek oraz wolnych środków przekazanych w zarządzanie zgodnie z przepisami o finansach publicznych, dywidend, jak i inne wpłaty³⁴.

Można uznać, że ustawodawca, kierując się wyjątkowością sytuacji związanej z agresją Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, wprowadził wyjątki od zasad dotyczących zmian w planie finansowym PFRON w celu wsparcia obywateli Ukrainy z niepełnosprawnością. Zgodnie z ogólnymi zasadami wynikającymi z art. 29 ust. 9–12 u.f.p. w planie finansowym państwowego funduszu celowego mogą być dokonywane zmiany polegające na zwiększeniu prognozowanych przychodów i odpowiednio kosztów, przy czym zmiany te nie mogą powodować zwiększenia dotacji z budżetu państwa. Ponadto ustawodawca uznał, że jeżeli określony fundusz posiada zobowiązania wymagalne, w tym kredyty i pożyczki, zwiększenie przychodów w pierwszej kolejności przeznaczają się na ich spłatę. Możliwość dokonywania określonych zmian planu finansowego państwowego funduszu celowego powierzono odpowiednio ministrowi albo innemu organowi

³³ P. Szudejko, *Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Komentarz*, Warszawa 2023, Legalis (dostęp: 28.03.2023 r.).

³⁴ M. Włodarczyk, *komentarz do art. 46 u.r.z.* [w:] E. Bielak-Jomaa, M. Paluszkiwicz, E. Staszewska, T. Wrocławska, M. Włodarczyk, *Rehabilitacja zawodowa i społeczna oraz zatrudnianie osób z niepełnosprawnościami. Komentarz*, Warszawa 2023, s. 695–696.

dysponującemu tym funduszem po uzyskaniu zgody Ministra Finansów i opinii sejmowej komisji do spraw budżetu. Wyłączenie tych zasad w warunkach określonych w u.p.o.u. oznacza, że w celu realizacji zadań dotyczących wsparcia obywateli Ukrainy z niepełnosprawnością mogą być dokonywane zmiany w planie finansowym PFRON mimo niespełniania ww. wymogów. Jest to kolejny przejaw uelastycznienia zasad gospodarowania środkami publicznymi przez PFRON. Ustawodawca wskazuje na możliwość wyłączenia stosowania nie tylko określonych przepisów u.f.p., ale także innych przepisów regulujących zmianę planów finansowych PFRON, przy czym zmiany, o których mowa, wymagają zgody ministra właściwego do spraw finansów publicznych.

W kontekście pomocy udzielanej obywatelom Ukrainy można wskazać, że środki PFRON – w wysokości do 30% wydatków – przeznacza się m.in. na programy zatwierdzone przez Radę Nadzorczą, służące rehabilitacji społecznej i zawodowej, w szczególności adresowane do osób z niepełnosprawnościami oraz do rodzin, których członkami są te osoby, jak i na program zatwierdzony przez Radę Nadzorczą, służący finansowaniu zajęć klubowych. Środki, o których mowa, przeznacza się ponadto na liczne inne zadania, w tym na realizację działań wyrównujących różnice między regionami, jak i zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami realizowane przez fundacje i organizacje pozarządowe, realizację programów wspieranych ze środków pomocowych Unii Europejskiej na rzecz osób z niepełnosprawnościami przewidzianych do wdrożenia w danym roku, czy też dofinansowanie zadań wynikających z programów rządowych, w tym ukierunkowanych na rozwój zasobów ludzkich oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób z niepełnosprawnościami, a także pomoc rodzinom, których członkami są te osoby³⁵.

³⁵ Na temat znaczenia PFRON patrz: M. Chmielnicki, *Zadania publiczne wykonywane przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej jako przykład realizacji konstytucyjnej zasady sprawiedliwości społecznej* [w:] M. Kasiński, M. Stahl, K. Właźlak (red.), *Sprawiedliwość i zaufanie do władz publicznych w prawie administracyjnym*, Warszawa 2015, s. 831–832.

Kolejnym z funduszy jest Fundusz Solidarnościowy³⁶, który ma na celu przede wszystkim wsparcie społeczne, zawodowe, zdrowotne oraz finansowe osób z niepełnosprawnościami. Dlatego też środki tego Funduszu przeznacza się na realizację określonych programów rządowych i resortowych w tym obejmujących realizację zadań własnych jednostek samorządu terytorialnego w zakresie wsparcia osób z niepełnosprawnościami. Innym z kierunków przeznaczenia środków omawianego Funduszu jest finansowanie zadań związanych z promowaniem i wspieraniem systemu wsparcia osób z niepełnosprawnościami oraz zadań z zakresu innowacyjnych rozwiązań w zakresie wsparcia tych osób. Powyższe wskazuje, że ustawodawca polski oparł działania pomocowe również na możliwościach i ustawowych rozwiązaniach dotyczących FS.

W u.p.o.u. skoncentrowano się przede wszystkim na rządowych programach mających na celu wsparcie społeczne, zawodowe lub zdrowotne osób z niepełnosprawnościami, jak i realizację pozostałych zadań, o których mowa w art. 6 pkt 2 i 3 ustawy z dnia 23 października 2018 r. o Funduszu Solidarnościowym³⁷. Chodzi zatem o programy przyjmowane przez Radę Ministrów, przy czym nie są to jedyne z form wsparcia kierowanych do obywateli Ukrainy z niepełnosprawnością. Ustawodawca przewiduje bowiem również możliwość przeznaczenia środków FS na realizację – w tej samej grupie odbiorców – resortowych programów wsparcia osób z niepełnosprawnościami, mających na celu wsparcie społeczne lub zawodowe tych osób oraz realizację zadań, o których mowa w art. 6 pkt 2 i 3 u.F.S. Chodzi przy tym o program przyjmowany przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego. W każdym z omawianych przypadków środki FS są kierowane do obywateli Ukrainy z niepełnosprawnością według zasad określonych w programach finansowanych ze środków FS.

³⁶ Dalej: FS. Na temat Solidarnościowego Funduszu Wsparcia Osób Niepełnosprawnych pisze: A. Rogacka-Łukasik, *Wybrane instrumenty wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów w świetle najnowszych zmian*, „Studia Prawnicze KUL” 2022, nr 2, s. 85–89.

³⁷ Ustawa z dnia 23 października 2018 r. o Funduszu Solidarnościowym (Dz.U. z 2024 r. poz. 296), dalej: u.F.S.

5. Zakończenie

Jednostki sektora finansów publicznych realizują liczne zadania na rzecz pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Oznacza to zaangażowanie nie tylko państwowych, ale też samorządowych jednostek sektora finansów publicznych. Krąg tych podmiotów rozszerzyć należy o podmioty sektora publicznego niezaliczane do jednostek z art. 9 u.f.p. (np. FP i FGK tworzone w BGK), jak również podmioty prywatne (np. przedsiębiorcy). Zróżnicowanie form prowadzonej gospodarki finansowej przez poszczególne jednostki sektora finansów publicznych wpływa na wysokość i źródła pozyskania środków na realizację nałożonych na te jednostki zadań. Z przeprowadzonych analiz wynika, że w pomoc obywatelom Ukrainy zaangażowane są zarówno jednostki powiązane z właściwym budżetem w sposób pełny, jak i prowadzące gospodarkę pozabudżetową.

Ustawodawca polski dostrzega potrzebę szczególnej troski o osoby z niepełnosprawnościami. Dlatego też w działalność pomocową angażuje wyspecjalizowane w tym zakresie jednostki sektora finansów publicznych, takie jak PFRON oraz FS, a także inne jednostki z art. 9 u.f.p. Jest to słuszne rozwiązanie, które wpisuje się w realizowaną politykę dostępnościową organów administracji publicznej. Powierzenie zadań ww. państwowym funduszom celowym jako podmiotom „wyspecjalizowanym” w zakresie pomocy osobom z niepełnosprawnościami świadczy o racjonalnym i odpowiedzialnym podejściu polskiego ustawodawcy do potrzeb tych osób. Umożliwia to bowiem nie tylko wykorzystanie wiązanych z tym właśnie celem środków publicznych, ale także zaangażowanie wykwalifikowanej kadry pracowniczej, z doświadczeniem wynikającym często z bezpośredniego kontaktu i pracy z osobami z niepełnosprawnościami. Przekładać się to powinno na większą efektywność wykorzystania środków publicznych.

Dynamika sytuacji związanej z konfliktem zbrojnym na terenie Ukrainy wywarła wpływ na działania podejmowane przez ustawodawcę polskiego, który w wielu przypadkach przewidział rozwiązania odmienne od stosowanych w „typowych” warunkach funkcjonowania określonych jed-

nostek sektora finansów publicznych. Zmiany te były wprowadzane w różnych okresach. Dotyczy to zwłaszcza wymienionych wyżej państwowych funduszy celowych, które jako podmioty wyspecjalizowane w obszarze zapewniania pomocy osobom z niepełnosprawnościami muszą mieć zagwarantowane odpowiednie warunki do realizowania nałożonych na nie zadań publicznych. Stąd rozwiązania u.p.o.u. należy uznać za słuszne i potrzebne oraz znajdujące oparcie w aksjologicznych podstawach i wartościach chronionych w Konstytucji RP. Tym samym pozytywnie należy odnieść się do dostrzeżenia przez ustawodawcę potrzeb osób z niepełnosprawnościami i odzwierciedlenia ich w prawodawstwie. Urzeczywistnianie zasady sprawiedliwości społecznej, zasady równości i niedyskryminacji prowadzić ma do zapewnienia warunków nieskrępowanego korzystania przez wszystkich uprawnionych ze środków publicznych. Pomocne w tym zakresie są dotychczasowe doświadczenia i rozwiązania polskiego porządku prawnego.

Nie można przy tym zapominać, że pomoc udzielana obywatelom Ukrainy ma wpływ na stan finansów publicznych. W warunkach wieloletniej nierównowagi budżetowej niezwykle istotne jest wprowadzanie przemyślanych, adekwatnych i proporcjonalnych rozwiązań prawnych, wykorzystywanie właściwych mechanizmów (form) wsparcia obywateli Ukrainy. W tym kontekście nie można zapominać o tym, że rozwiązania u.p.o.u. mają charakter temporalny i nie dotyczą wszystkich obywateli Ukrainy, a tylko wyraźnie określonych w ww. ustawie. Świadczy to o wyjątkowości wprowadzonych uregulowań prawnych. Jest to działanie prawidłowe, bowiem pomoc, o której mowa, powinna być udzielana osobom, które nie tylko faktycznie tej pomocy potrzebują, ale także swoim zachowaniem wpisują się w zasady demokratycznego państwa prawnego (pomoc, o której mowa, dotyczy obywateli Ukrainy, którzy przebywają legalnie na terytorium RP).

Bibliografia:

- Bilewicz M., *Percepcja inkluzji społecznej przez osoby z niepełnosprawnością wzroku*, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej” 2022, nr 45–46, s. 140–153.
- Bitner M., *Komentarz do art. 20 u.p.o.u.* [w:] P. Drembkowski (red.), *Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy. Komentarz z wzorami dotyczącymi pobytu, dostępu do rynku pracy, świadczeń społecznych, edukacji i opieki zdrowotnej*, Warszawa 2022, Legalis.
- Bożek W., *Fundusz Gwarancji Płynnościowych – aspekty finansowoprawne*, „Kwartalnik Prawno-Finansowy” 2020, nr 1, s. 52–75.
- Bożek W., Mańczyk P., *Komentarz do art. 29 u.f.p.* [w:] Z. Ofiarski (red.), *Ustawa o finansach publicznych. Komentarz*, LEX/el. 2021.
- Chmielnicki M., *Zadania publiczne wykonywane przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej jako przykład realizacji konstytucyjnej zasady sprawiedliwości społecznej* [w:] M. Kasiński, M. Stahl, K. Wlazlak (red.), *Sprawiedliwość i zaufanie do władz publicznych w prawie administracyjnym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Galasiński D., *Osoby niepełnosprawne czy z niepełnosprawnością?*, „Niepełnosprawność – Zagadnienia, Problemy, Rozwiązania” 2013, nr 4, s. 3–6.
- Gorgol A., *Fundusze celowe* [w:] W. Wójtowicz (red.), *Zarys finansów publicznych i prawa finansowego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2008.
- Korzeniowska R., *Inkluzja społeczna dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną na przykładzie wsparcia społecznego*, „Niepełnosprawność – Zagadnienia, Problemy, Rozwiązania” 2018, nr 3, s. 97–118.
- Kucia-Guściora B., *Status prawny funduszy celowych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2004, nr 4, s. 5–25.
- Mędrzycki R., Sikorski S., *Konstytucyjne podstawy szczególnej opieki zdrowotnej nad osobami niepełnosprawnymi – uwagi na tle art. 68 ust. 3 Konstytucji RP* [w:] R. Drabarz (red.), *Aksjologiczne i prawne aspekty niepełnosprawności*, Temida 2, Białystok 2020.
- Niedzińska I., *Status ustrojowy funduszy celowych. Zarys systemu*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2022, nr 9, s. 52–66.
- Ostrowska A., *Dotacje w budżecie i uchwale budżetowej jednostki samorządu terytorialnego* [w:] B. Dziedziak, A. Ostrowska, W. Witalec, *Uchwała budżetowa jednostki samorządu terytorialnego*, Warszawa 2022, Legalis.

- Rogacka-Łukasik A., *Wybrane instrumenty wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów w świetle najnowszych zmian*, „Studia Prawnicze KUL” 2022, nr 2, s. 71–96.
- Sander M., *komentarz do art. 20 u.p.o.u.* [w:] K. Szmid, P. Sawicki (red.), *Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Komentarz*, Warszawa 2022, Legalis.
- Szafranek A., Halicki J., *Wybrane aspekty inkluzji społecznej* [w:] M. Halicka, J. Halicki, K. Czykier, *Niepełnosprawność. Poznać, przeżyć, zrozumieć*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2016.
- Szudejko P., *Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Komentarz*, Warszawa 2023, Legalis.
- Trębicka-Postrzygacz B., *O niepełnosprawności w definicjach i regulacjach prawnych w perspektywie inkluzji społecznej*, „Student Niepełnosprawny. Szkice i Rozprawy” 2017, nr 17, s. 41–53.
- Włodarczyk M., *komentarz do art. 46 u.r.z.* [w:] E. Bielak-Jomaa, M. Paluszkiwicz, E. Staszewska, T. Wrocławska, M. Włodarczyk, *Rehabilitacja zawodowa i społeczna oraz zatrudnianie osób z niepełnosprawnościami. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2023.